

Egy élet a bolygónkon

Az Erdészeti Lapok olvasói közül valószínűleg nem én vagyok az egyetlen, aki elmúlt karácsonykor ajándékba kapta David Attenborough legújabb könyvét. Gondolom olyanok is vannak, akik hozzám hasonlóan egy lendülettel elolvasták. Az is esélyes, hogy közülük sokak fejében jóval a könyv letétele után is motoszkál jó néhány, a könyvből merített tény és gondolatmenet. Velem ez mindenképpen így van. Így egy szokványos könyvismertetés helyett néhány gondolattal, kiegészítéssel toldom meg a kötet bemutatását, nem mintha az bármiféle kiegészítésre szorulna.

Mégis úgy gondolom, hogy egy-két felvetését érdemes tovább bontogatni, utalva arra, hogy mi közünk is van nekünk ehhez az egészhez, illetve van-e bármi tennivalónk. Tudom, hogy hozzáfűzéseimmel nem mindenki ért majd egyet, így némelyik akár vitaindítóknak is tekinthető. Jelen írás egyben tisztelgés is a 95. születésnapját idén május 8-án ünneplő szerző előtt.

A könyv bevezetője leírja a csernobili atomerőmű melletti Pripjaty városka mostani állapotát. Az omladozó falú lakóházakat, a kitört ablakú elhagyatott boltokat, iskolákat. Éppen elég ez mementónak, bár lehetne még említeni az 1984-es bhopali vegyi, vagy a 2011-es fukusimai nukleáris katasztrófát is. De éppen jelen sorok írásakor „naprakész” haváriát szolgáltatnak a nyugat-európai, sok halálos áldozatot is követelő villámárvizek is.

Szerencsére nálunk az ezekhez hasonló hatású környezeti katasztrófák még nem jellemzőek (ne is legyenek azok). Aki azonban maga közvetlenül átélte a 2010-es kolontári vörösiszap-katasztrófát (legszűkebb baráti körömben is van ilyen), vagy akár csak látta annak következményeit, az könnyen megérti, hogy a sokak által korlátlanul álmódott gazdasági növekedés, ipari, technológiai fejlődés, nagyfokú urbanizáció egyik pillanatról a másikra roppant önvészélyessé válhat. És ezek csak az „akut” katasztrófák, nem beszélve a folyamatosan fennálló hatásokról, a krónikus légszennyezésről, a világszerte egyre gyakoribbá váló erdőkárokról, vagy a beporzó rovarok vesztes fogatkozásáról stb.

Mi közünk van nekünk, magyaroknak a borneói őserdők kiirtásához? Mondhatnánk semmi. De azért ne legyünk ebben olyan biztosak...

Ha rendszeresen fogyasztott kedvenc csemegénk (márkaneveket szándékosan nem említek, nekem is van ilyen néhány) pálmaolajat is tartalmaz, akkor magunk is gerjesztjük a pálmaolaj iránti igényt, aminek egyenes következményei az őserdők rovására növekvő ültetvények.

A fogyasztási szokásainkkal kapcsolatos önvizsgálat különösen időszerű mostanság, amikor mindannyian türelmetlenül várjuk, hogy életünk visszatérjen a Covid előtti, „normális kerékvágásba”. De milyen is a „normális kerékvágás”? Amikor az olcsó repülőjegyek lehetővé teszik, hogy néhány napra elugorjunk Berlinbe egy koncertre, vagy Barcelonába egy BL meccsre, mert mi megérdemeljük? Amikor szabadon, maszk nélkül lehet „shoppingolni”, és gond nélkül megvehetjük azt is, ami tetszik és nem csak azt, amire szükségünk van?

Érdekes volna megbecsülni, hogy mennyi energia megy veszendőbe, ha pl. okostelefonunkon folyamatosan bekapcsolva tartunk olyan alkalmazásokat, amiket éppen nem

használunk. Piti tétel? Lehet, hogy a család villanyszámláját nem „dobja meg” érzékelhető mértékben, tízezerrel, százezerrel, millióval szorozva azért már „szabad szemmel is látható” pazarlásról beszélünk.

Mindez csak aprócska példa arra, hogy mindennek, amit teszünk, vagy nem teszünk, van hatása/következménye, ha tetszik ökológiai lábnyoma, függetlenül attól, hogy hajlandók vagyunk-e tudomásul venni, vagy sem.

Szép dolog kerülni a húsevést, mert ezzel kétségtelenül csökkenthető az egyén ökológiai lábnyoma. Már persze akkor, ha nem nagy távolságból ideszállított avokádóból készült salátával, illetve egyéb egzotikus zöldségekkel/gyümölcsökkel akarjuk kiváltani a húsevést. Nyilvánvaló, hogy az egyéni önkorlátozás (különösen, ha törpe kisebbségben vannak az önkorlátozók) nem fogja például a szén-dioxid-kibocsátást csökkenteni, így a klímaváltozást alapvetően mérsékelni. Ugyanakkor mégis nagyon fontos, mivel a problémák felismerését/megértését és a tenni akarást igazolja.

Na de vissza a könyvhöz, ami tulajdonképpen egy életrajzi vezérfonalra felfűzött látletet a Föld állapotáról. Mi és hogyan változott bolygónkon a szerző örömdetes hosszú élete során.

Ellentétben az általam korábban olvasott bő egytucatnyi Attenborough-könyvvel, ez a könyv nekem nem tetszik. Mint ahogy a fürdőszobai tükörből rám néző tükörképem sem tetszik. Merthogy reggelenként messze nem azt mutatja (este sem), amit szívesen látnék, ami megnyugtatna. Ko-

Egy élet a bolygónkon

A szemtanú vallomása –
és látomás a Föld jövőjéről

David
Attenborough

Vörösiszap-mementő – az ár által elpusztított és elsodort csuka teteme a devecseri kastélykert fenyőfái alatt

rábbi kötetektől eltérően ebben Attenborough nem elsősorban a földi élet lélegzetelállító szépségét és szinte végtelen változatosságát, hanem éppen annak elvesztését, zsugorodását, eltűnését, illetve annak fő okait mutatja be. Milyen fajok pusztultak ki, vagy fogyatkoztak meg veszélyes mértékben. Hogyan zsugorodnak a bolygó érintetlen erdőségei, hogyan veszik át helyüket a profit reményében létrehozott ültetvények, marhalegelők. Mi várható a további gyors ütemű népességnövekedéstől, és hogyan befolyásolja azt a nők iskolázottsága? Hogyan viszonyul egymáshoz egy afrikai és egy nyugat-európai lakos fogyasztása. Miért is tetszene mindez? Ki örül annak, ha szembesítik tetteivel, mulasztásaival, illetve azok következményeivel? Főleg, ha akár némi személyes felelősséget is fel kell hogy ismerjen.

De hát miért higgyünk Sir Davidnek? Már azon túl, hogy a könyv borítójáról egy szimpatikus, bölcsnek, szavahihezőnek tűnő „éppen csak korosodó” úr tekint ránk.

Ahogy a könyv elején leszögezi, „páratlan, rendkívüli” élet jutott osztályrészéül. Mái is tartó aktív pályafutásának legnagyobb részében (tehát bő hat évtizeden keresztül) világvégi helyszínekre utazott, hogy a földi élet elképesztő változatosságából a lehető legtöbbet megörökítsen, lefilmezen, majd bemutasson. De nemcsak odautazott az egyes helyszínekre, hanem ott is volt, testileg-lelkileg, 100%-ban. A természeti szépségek, az elképesztő növények és állatok mellett az ott élő emberek is érdekelték. Meg akarta érteni, hogy ők mit miért tesznek, hogyan illeszkednek be az őket körülvevő környezetbe. Hogyan használják azt, milyen hatással vannak rá.

Ezek nem utazási irodák által szervezett turistautak voltak. Ha expedícióinak jellegéről, mikéntjeiről képet akarunk kapni, érdemes két korábbi könyvét fellapozni (*Állatkerti gyűjtőutak* és *Utazások a világ túlsó felére* – Magyarországon mindkettő 2019-ben jelent meg), amelyekben bőven találunk adalékokat erre vonatkozóan. Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy az egyéni tapasztalás, a személyes élmények nagyban hatnak látókörünkre, akkor aligha láthatják/láthatják nála komplexebben, szélesebb körben bolygónk természeti viszonyait, a változások trendjeit, illetve emberi fajunk természeti környezetéhez való viszonyát, mint ő.

Mindezeket túl – bár a könyv nyilvánvalóan nem mentes az érzelmektől sem – állításai, üzenetei nem csupán intuíción/megérzéseken, hanem egytől egyig makacs tényeken, rangos folyóiratokban megjelent tudományos eredményeken, elemzéseken alapulnak.

Természetesen nem Attenborough az első, aki ezeket az aggasztó folyamatokat szóba hozta. A Nobel-díjas etológus, *Konrad Lorenz* (1903–1989) már 1972-ben megjelent *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne* című könyvében számos tényezőt említ (túlnépesedés, az élettér pusztulása, versenyfutás önmagunkkal stb.), ami a természetes környezet kizsákmányolásának jelentős összetevője.

Aurelio Peccei (1908–1984), a Római Klub egykori elnöke 1984-ben megjelent *Kezünkben a jövő* című munkájában már szintén felvázolja azokat a főbb tendenciákat és veszélyeket, amiről Attenborough is beszél.

De megemlíthetjük néhány jeles honfitársunkat is. *Széchenyi Zsigmond* (1898–1967) utolsó afrikai expedíciójáról (1964) szóló, már halála után, 1968-ban megjelent könyve, a *Denaturált Afrika* is a fekete földrész egykori, porladó természetességét siratja. A nagy hatású, kiváló magyar ökológus, *Juhász Nagy Pál* (1935–1993) *Az eltűnő sokféleség* című könyve (1993) tulajdonképpen teljes terjedelmében ugyanerről szól.

De hogy ne kelljen saját házunk tájától még ennyire sem eltávolodnunk, érdemes *Agócs József* (1940–2020) néhány témába vágó írására, vagy *Bartha Dénes*, magyar erdők természetességével kapcsolatos munkáira utalni. Esetleg belepillanthatunk *Standovár Tibor* és munkatársainak *Erdőállapot-értékelés középhegységi erdeinkben* című tanulmánygyűjteményébe (pdf formátumban elérhető a weben).

Már csak azért is, mert ezek sokat segíthetnek az attenborough-i megállapításokat és látomásokat közelebb hozni egy magyar erdész világához. Mert ha magunknak vindikáljuk a jogot (ahogy azt gyakran – talán nem is alaptalanul – tesszük is), hogy a magyar erdők jövőjének legfőbb letéteményesei mi, magyar erdészek vagyunk, akkor ne feledjük, hogy ezzel a lehetőségek mellett bőségesen jár felelősség és tennivaló is. Rövid, és hosszú távon egyaránt.

Bár vannak, akik vitatják, erdeink túlnyomó részében lehet és kell is gazdálkodni. Persze nem feltétlenül ugyanúgy, ahogy eddig! Kell a jelenleginél több, érintetlen erdőrezervátum is, *de tudatos erdőgazdálkodásra a hazai erdőterület jelentős részén továbbra is szükség van*. Már csak azért is, hogy orvosoljuk a távolabbi és közelebbi múlt gazdálkodásának tévedéseit/hibáit/kudarcait, és azért is, hogy lehetőség szerint tompítsuk az emberi eredetű egyéb környezeti változások (pl. klímaváltozás, biológiai inváziók) ugyancsak súlyos negatív hatásait. Ez többek között (és meglehetősen hangsúlyosan) egyfajta biodiverzitás-rekonstrukciót is kell, hogy jelentsen. Ami pedig hosszú tá-

A 2004. novemberi tátrai viharkár utáni kép 2005 júliusában

Áldomás a gubacsfilmezés sikerére (Rezi, 2004. június). D. A. bal kezében Kaló Imre világklasszis 2000-es merlot bora, jobb kezében pedig személyéhez, a borhoz és az eseményhez egyaránt méltatlan műanyag pohár (Cs. Gy. felelőssége). A pohár miatti szabadkozásra D. A. a következőképpen reagált: a rossz bor a legdrágább kristálypohárból fogyasztva is rossz bor. Ez a bor pedig ebben a pohárban is csodálatos

von nemcsak (talán nem is elsődlegesen) természetvédelmi szempontból fontos, hanem erdeink ellenálló (rezisztencia) és visszaszerző képességének (reziliencia) erősítése érdekében.

Az erdészettudomány és a gyakorlati erdőgazdálkodás egyik legnagyobb kihívása valószínűleg az, hogy miként lehet az erdők ökoszisztéma-szolgáltatásait (beleértve a faanyagnyerést is) a kedvezőtlenebbé váló környezeti viszonyok mellett úgy használni, hogy az erdei biodiverzitást és az erdei ökoszisztémák működését a lehető legkevésbé károsítsuk. Azaz a fenntarthatóságnak egy, az eddiginél jóval szélesebb körű értelmezésére van szükség, ami messze túl lép az erdőterület növekedésének, illetve a növedék és a fakitermelés szaldójának kérdéskörén.

Örvedetes a felfutóban lévő erdőtelepítési és országfásítási program. Fontos azonban, hogy az esetenként csábító támogatások ne írassák felül a szakmai szempontokat. Hosszabb távon nemcsak mennyiségben, hanem legalább annyira minőségben is kell gondolkodni. Nagyfokú önmérséklet (a szakmai tudáson túl) is kell annak eldöntésekor, hogy hova szabad és hova nem szabad erdőt álmodni. Azaz ne akarjunk mindenhová, minden áron erdőt telepíteni. Csak azok az új erdők lesznek képesek teljesíteni a velük szembeni elvárásokat (legyen bár szó szénmegkötésről, mikroklímáról, biodiverzitásról stb.), amelyek 10–20–30–50 év múlva is „működőképese” lesznek.

Robert Swan (az első ember, aki gyalogosan elérte az Északi-, és Déli-sarkot is) szerint bolygónkra nézve a legnagyobb veszély az a tévhit, hogy majd másvalaki fogja megővni a Földet. David Attenborough legújabb könyvének egyik legfőbb üzenete tulajdonképpen ugyanez. Ne higgyük, hogy mi aztán nem vagyunk felelősek a bolygó állapotáért. Mint ahogy azt se, hogy nekünk, magyar erdészeknek nincs tennivalónk. Meg azt se, hogy van még idő... Pontosán ezek miatt tennem én ezt a könyvet kötelező olvasmánná.

Dr. Csóka György

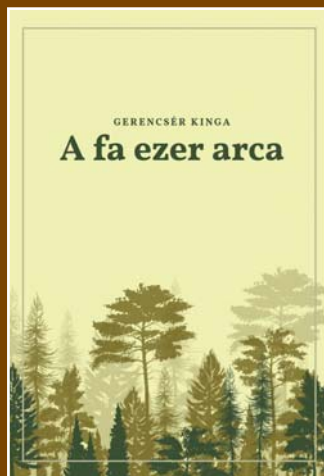
SOE ERTI Erdővédelmi Osztály

A FA EZER ARCA

Újabb izgalmas kiadvánnyal örvendeztette meg a fák iránt lelkesedő olvasóközönséget *dr. Gerencsér Kinga* nyugalmazott egyetemi docens asszony.

A könyv bemutatja az élő fa és az erdő nem anyagi szolgáltatásait, melyek elengedhetetlenek mind a környezetvédelem, mind a lakosság életminőségének szempontjából. Tájékpformáló szerepén túl megtudhatjuk, hogy milyen pozitív hatásai vannak a negatív ionoknak, amelyek az erdő levegőjében felszaporodnak és mi az „erdőfürdőzés”, milyen lombkorona házak, hotelek és éttermek vannak, mi az élőfaszobrászat, milyen gyógyhatásai vannak a faölelésnek, a fák leveleiből és virágaiból készített teáknak, krémeknek, fürdőknek, és melyik fa termése mire jó, valamint a fák nedvei milyen kincseket rejtene.

Megismerhetjük mennyiféle alapanyag készíthető testből, hogy miért a jövő nyersanyaga a fa, hogyan ihlette meg Gaudí egy nyírfasor a kő-

katedrális megalkotásánál, milyen előnyei vannak a fából való építkezésnek, hogy a fatermékekben megkötött CO₂ van és ha minél több fát ültetünk és használunk fel, annál többet teszünk klímánk védelméért. Rácsodálkozhatunk mennyiféle formában és színben jelenik meg tárgyainkban, hogyan szolgálja kikapcsolódásunk, szellemi, fizikai feltöltődésünk és mindennapi életünk szebbé, barátságosabbá tételét, milyen kreatív ötletek születtek különleges felhasználásuk során, és mi mindent rejt magában vegyi felhasználása. Különleges élményt nyújt az új kutatási eredményeken alapuló kuriózumokba való betekintés.

„Azt gondolom, hogy a fának van egy olyan tulajdonsága, amellyel a világ egyetlenegy másik anyaga sem vetélkedhet: az, hogy az ember egyszerűen sokkal jobban érzi magát, ha fa veszi körül. Ez egy isteni titok, az élet egyik misztériuma. A Soproni Egyetemen ezt a titkot próbáljuk meg nap mint nap, ha nem is megfejteni, de minél jobban megérteni, és az ezzel kapcsolatos eredményeinket a következő generáció és a köz javára átadni” – írja a kötet ajánlójában a Soproni Egyetem rektora.

Forrás: SOE